

gericht komen) en dat men de 'weigeraars' van de arbeidsinzet en de 'contractbrekers' òf via Amersfoort voor de duur van drie tot vier maanden in een *Arbeitserziehungslager* moest onderbrengen òf, 'in einem schweren Fall', 'für die Dauer von 6 Monaten in ein Konzentrationslager im Reich'¹ – interessant aan dit stuk is in de eerste plaats dat de *Sicherheitspolizei* al geruime tijd ontduikers van de arbeidsinzet via het concentratiekamp Amersfoort naar *Arbeitserziehungslager* had overgebracht en dat het *Obergericht* al tal van zwarthandelaren tot zware straffen had veroordeeld, zelfs tot de doodstraf. Een en ander onderstreept, menen wij, dat de beslissingen ten aanzien van de vervolging in de eerste plaats beslissingen van de *Sicherheitspolizei* geweest zijn: zij maakte de wet uit.

Dat deed zij vaak met verregaande slordigheid. De socialist J. Engels, gearresteerd na afloop van een illegale bespreking van leden van de Sociaal-Democratische Arbeiderspartij, trof begin '44 in Vught twee jonge mensen aan die opgepakt waren omdat zij op verzoek van een ondergedoken Jood getracht hadden, papieren uit diens huis weg te halen –

'een der beide vrienden werd na drie maanden vrijgelaten, de ander zat, toen ik hem sprak, al acht maanden in Vught . . . Honderden zaten vast omdat zij, door de arbeidsbeurs² opgeroepen voor werk in Duitsland, waren ondergedoken . . . Zij werden aangeduid als werkweigeraars. Soms zaten zij één of twee jaar vast, terwijl anderen meteen na hun arrestatie naar Duitsland werden gezonden en daar vaak als vrije arbeiders werkten.'³

'Over het algemeen was de enige regel', aldus een gevangene uit Amersfoort, ir. A. Lely (van augustus '43 tot mei '44 aldaar opgesloten wegens hulp aan een Joodse onderduiker),

'dat er geen regel was. Jodenbegunstigers zaten van vier tot negen maanden en bij sommigen hadden ze thuis allerlei in beslag genomen, bij anderen niet. Een verborgen radio deed zes tot acht maanden, maar ook daar waren gevallen, waar ze praktisch alles in beslag genomen hadden, in andere gevallen helemaal niets. Er zaten ook mensen, die in Schiedam 1 minuut na 8 uur op hun balkon geweest waren.⁴ Voor alles en nog wat zat er, tot werkelijk zuivere vergissingen toe, die dan na zes tot tien weken opgehelderd werden en naar huis gingen. De 'SD'-

¹ Notitie, 11 mei 1944, van *Ministerialrat* Krug voor Wimmer (*VuJ*, HA Justiz, 12 d). ² Bedoeld is: het gewestelijk arbeidsbureau. ³ J. Engels: *Bij de Kapo's* (1945), p. 89–90. ⁴ Herhaaldelijk gebeurde het dat als reactie op verzetsmanifestaties plaatselijk gedurende enkele weken een aparte 'spertijd' afgekondigd werd.